

DOSSIER

final

Sínóde 2021-2024

Assemblea continental europea

Praga, 5–12 de febrer de 2023

PREMISSA	3
CONCLUSIONS FINALS	4
DOCUMENT FINAL	7
1. Introducció: l'experiència de l'Assemblea continental europea	7
1.1 Composició de l'Assemblea i organització del seu treball	8
1.2 Alguns trets del context en què viuen les Esglésies europees	10
2. Per una Església sinodal en perspectiva europea	11
2.1 En camí amb Crist, plens del seu Esperit	12
2.2 Cal redescobrir la dignitat baptismal comuna	13
2.3 La sinodalitat al servei de la missió	13
2.4 Créixer com a Església del diàleg	14
2.5 Afrontar les ferides obertes, superar els prejudicis, reconciliar la memòria	16
2.6 Donar una atenció especial a les famílies, a les dones i als joves	18
2.7 Integració del mètode sinodal en les estructures i els processos de l'Església	19
3. Les Esglésies europees davant la sinodalitat: qüestions i tensions	20
3.1 Veritat i misericòrdia	21
3.2 Tradició i <i>aggiornamento</i>	22
3.3 La litúrgia com a perspectiva per a observar les tensions en l'Església	23
3.4 La comprensió de la missió	24
3.5 Corresponsabilitat de tots, en la diversitat de carismes i ministeris	25
3.6 L'exercici de l'autoritat dins d'una Església sinodal	27
3.7 Unitat en la diversitat: entre local i universal	28
4. Perspectives i prioritats	29
NOTA FINAL DELS BISBES	31

PREMISSA

Aquest dossier* recull els diferents Documents finals de l'Assemblea continental europea, celebrada a Praga del 5 al 12 de febrer de 2023, i en particular:

1. **Conclusions finals**, aprovades per l'Assemblea continental europea en la sessió final dels seus treballs (9 de febrer) i immediatament difoses. Constitueixen una mena de resum executiu (*executive summary*) del més extens Document final.
2. **Document final**, aprovat en forma d'esborrany per l'Assemblea continental europea en la sessió final del 9 de febrer i complementat posteriorment pel Comitè de redacció amb les esmenes recollides per escrit després de l'intercanvi de l'assemblea.
3. **Nota final dels bisbes**, aprovada en la Sessió de clausura de l'Encontre dels Presidents de les Conferències Episcopals (11 de febrer) i immediatament difosa.
4. **Llistat dels participants** (annex A) **
5. **Programa dels treballs** (annex B) **

Tots els documents, juntament amb altres materials relacionats amb l'Assemblea continental europea, estan disponibles a la pàgina web dedicada a l'assemblea de Praga <<https://prague.synod2023.org>> i a la pàgina web del Consell de Conferències Episcopals d'Europa (CCEE) <www.ccee.eu>.

* Versió catalana (abril de 2023) del dossier, presentat originàriament en italià i anglès: https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/final_document/Europa_IT_ENG.pdf

** Aquests dos apartats no estan inclosos en aquesta versió catalana del dossier (*N. del T.*).

CONCLUSIONS FINALS

Hem viscut quatre dies d'escolta i diàleg a partir dels ressons que ha provocat el *Document de treball per a l'Etapa Continental* a l'interior de les Esglésies de les quals provenim. Com a Assemblea continental europea ens adonem que hem viscut una experiència profundament espiritual a través del mètode sinodal.

Donem gràcies a l'Esperit que ens ha guiat pel do que hem rebut i que aquí volem compartir. Hem aprofundit les intuïcions que les comunitats eclesials del nostre continent han madurat gràcies al procés sinodal, així com les tensions i els interrogants als quals s'enfronten les Esglésies europees¹.

Sobretot, hem tornat a sentir el dolor de les ferides que marquen la nostra història recent, començant per les que l'Església ha infligit a través dels abusos comesos per algunes persones que exercien un ministeri o un encàrrec eclesial. Hem esmentat diverses vegades la violència despietada de la guerra d'agressió que ensagna Ucraïna. Hem pensat en les víctimes del terratrèmol que ha devastat Turquia i Síria.

La nostra feina ha estat rica i apassionant, encara que no exempta de problemes i dificultats. Ens ha permès mirar als ulls l'Església que és a Europa, amb tots els tresors de les dues grans tradicions llatina i oriental que la conformen. Amb una consciència que ha anat creixent al llarg de l'Assemblea, avui sentim que podem afirmar que la nostra Església és bella, portadora d'una varietat que també és la nostra riquesa. Sentim que l'estimem encara més profundament, malgrat les ferides que ha infligit, per les quals necessita demanar perdó per poder passar veritablement a la reconciliació, la guarició de la memòria i l'acollida de les persones ferides. Estem convençuts que aquests sentiments també omplen el cor de totes les persones que des del mes de setembre de 2021 han participat en el camí del Sínode 2021-2024.

Al llarg dels dies de l'Assemblea hem viscut una experiència espiritual que ens ha portat a experimentar, per primera vegada, que és possible trobar-nos, escoltar-nos i dialogar a partir de les nostres diferències i més enllà de la multiplicitat d'obstacles, murs i barreres que la nostra història ens posa en el camí. Hem d'estimar la varietat que hi ha a l'interior de la nostra Església i recolzar-nos en l'estima mútua, reforçats per la nostra fe en el Senyor i el poder del seu Esperit.

Per això volem continuar caminant en un estil sinodal: més que una metodologia, el considerem un estil de vida de la nostra Església, de discerniment comunitari i de

---

¹ D'aquest treball donarà compte un document més articulat que s'enviarà a la Secretaria general del Sínode com a contribució per als propers passos del procés sinodal, i principalment a la redacció de l'*Instrumentum laboris* de l'Assemblea sinodal que es realitzarà l'octubre vinent. Juntament amb molta informació sobre el nostre treball i els enregistraments de totes les sessions plenàries, aquest document estarà disponible a la pàgina web de l'Assemblea Continental de Praga, <https://prague.synod2023.org>, i a les pàgines web de les Conferències Episcopals que vulguin fer-lo públic en les diferents llengües nacionals.

discerniment dels signes dels temps. Concretament, desitgem que aquesta Assemblea continental no sigui una experiència aïllada, sinó que esdevingui una cita periòdica, basada en l'adopció generalitzada del mètode sinodal que impregni totes les nostres estructures i els procediments a tots els nivells. Amb aquest estil es podran afrontar els temes sobre els quals cal madurar i intensificar els nostres esforços: l'acompanyament de les persones ferides, el protagonisme dels joves i de les dones, l'obertura a aprendre de les persones marginades, etc.

L'estil sinodal també ens permet afrontar les tensions en una perspectiva missionera, sense romandre paralyzats per la por, sinó traient-ne l'energia per a continuar el camí. En el nostre treball n'han sorgit dues en particular. La primera empeny a fer la unitat en la diversitat, fugint de la temptació de la uniformitat. La segona vincula la disposició a l'acollida com a testimoni de l'amor incondicional del Pare pels seus fills amb el coratge d'anunciar la veritat de l'Evangelí en la seva integritat: és Déu qui promet que «La veritat i l'amor es trobaran» (Sl 85,11).

Sabem que tot això és possible perquè ho hem experimentat durant aquesta Assemblea, però més encara perquè la vida de les Esglésies de les quals venim en dona testimoni. Pensem aquí especialment en el diàleg ecumènic i interreligiós, que ha ressonat amb força en els nostres treballs. Però, sobretot, creiem que és possible perquè la gràcia hi està implicada: construir una Església cada vegada més sinodal és, de fet, una manera d'aplicar concretament la igualtat en la dignitat de tots els membres de l'Església, fonamentada en el baptisme que ens configura com a fills de Déu i membres del cos de Crist, responsables de l'única missió d'evangelització confiada pel Senyor a la seva Església.

Estem segurs que la continuació del Sínode 2021-2024 ens pot recolzar i acompanyar, en particular afrontant a nivell de l'Assemblea sinodal algunes prioritats:

- aprofundir en la pràctica, la teologia i l'hermenèutica de la sinodalitat. Hem de redescobrir quelcom que és antic, que pertany a la naturalesa de l'Església i que és sempre nou. Aquesta és una tasca per a nosaltres. Estem fent els primers passos d'un camí que s'obre a mesura que el recorrem;
- afrontar el significat d'una Església tota ella ministerial, com a horitzó on inserir la reflexió sobre els carismes i els ministeris (ordenats i no ordenats) i sobre les relacions entre ells;
- explorar les formes per a un exercici sinodal de l'autoritat, és a dir, del servei d'acompanyament de la comunitat i de la salvaguarda de la unitat;
- aclarir els criteris de discerniment per al procés sinodal i a quin nivell, del local a l'universal, s'han de prendre les decisions;
- prendre decisions concretes i valentes sobre el paper de la dona en l'Església i sobre la seva major implicació a tots els nivells, també en els processos de presa de decisions (*decision making and taking*);

- considerar les tensions al voltant de la litúrgia, per a comprendre, des d'una perspectiva sinodal, l'Eucaristia com a font de la comunió;
- vetllar per la formació a la sinodalitat de tot el Poble de Déu, amb especial atenció al discerniment dels signes dels temps amb vista a la realització de la missió comuna;
- renovar un sentit viu de la missió, superant la fractura entre fe i cultura per a tornar a portar l'Evangelí al cor de les persones, trobant un llenguatge capaç d'articular tradició i actualització, però sobretot, caminant juntament amb les persones més que parlar d'elles o a elles. L'Esperit ens demana escoltar el crit dels pobres i de la terra en la nostra Europa, i en particular el crit desesperat de les víctimes de la guerra que demanen una pau justa.

Estimar l'Església, la riquesa de la seva diversitat, no és una forma de sentimentalisme pel seu compte. L'Església és bella perquè el Senyor vol que ho sigui en vista a la tasca que li ha confiat: anunciar l'Evangelí i convidar totes les dones i tots els homes a entrar en la dinàmica de comunió, participació i missió que constitueix la seva raó de ser, animada per la vitalitat perenne de l'Esperit. Estimar la nostra Església europea significa, al mateix temps, renovar el nostre compromís de dur a terme aquesta missió, fins i tot en el nostre continent, en una cultura marcada per tantes diferències que coneixem.

Confiam la continuació del nostre camí sinodal als Sants Patrons i Màrtirs d'Europa!

Adsumus Sancte Spiritus!

DOCUMENT FINAL

1. Introducció: l'experiència de l'Assemblea continental europea

1. L'Assemblea continental europea es va reunir a Praga en el marc d'un camí iniciat l'any 2021: el Sínode 2021-2024, «Per una Església sinodal: comunió, participació, missió». Els fruits de la primera fase del Sínode, dedicada a la consulta del Poble de Déu, que va implicar milions de persones, s'han sintetitzat en el *Document de treball per a l'Etapa Continental* (DEC). Aquest, al seu torn, va ser sotmès a les nostres Esglésies locals –així com a les de cadascun dels altres continents–, amb l'objectiu de recollir-ne el seu ressò i facilitar el diàleg entre les Esglésies locals a Europa.

2. Era la primera vegada en què, a Europa, el Poble de Déu –bisbes, preveres, diaques, consagrades i consagrats, laics i laiques– es reunia per a escoltar-se i dialogar, en un ambient de pregària i d'escolta de la Paraula de Déu². Va ser una experiència nova i inesperada. Durant els dies de treball, l'alegria de formar part de l'Església, que abans havíem experimentat en l'etapa diocesana, va florir i es va multiplicar. Cadascú va tenir l'oportunitat de confrontar-se amb realitats diferents a les que viu i junts vam descobrir la nostra comuna adhesió a Crist. De vegades experimentem tensions i incerteses, però ens adonem que, sobre la base de la fe en el Senyor, podem seguir caminant junts. Al final de quatre dies d'escolta i diàleg a partir dels ressos suscitats pel DEC en les Esglésies locals de les quals provenim, com a Assemblea continental europea ens adonem que hem viscut una experiència profundament espiritual a través del mètode sinodal. Donem gràcies a l'Esperit que ens ha guiat pel do que hem rebut i aquí volem compartir-lo.

3. Hem aprofundit les intuïcions que les comunitats eclesials del nostre continent han madurat a través del procés sinodal, així com en les tensions i els interrogants a què s'enfronten les Esglésies europees. Aquest treball, ric i apassionant, tampoc no ha estat exempt de problemes i dificultats, que ens ha permès mirar als ulls l'Església que és a Europa, amb tots els seus tresors, començant pels de les grans tradicions llatina i oriental que la conformen. En aquest itinerari d'escolta mútua, hem entès que podem estar units en la diversitat: «*Les diversitats, que no falten –per història, cultura, tradicions, contextos socioreligiosos– constitueixen una gran riquesa. Hem experimentat la bellesa del diàleg a 360 graus, no només Est i Oest, sinó també Nord i Sud, no ho oblidem: des de Xipre i Malta fins als Països nòrdics. Estem intercanviant dons preciosos que generen fraternitat i ens disposen per a la missió*» (Intervenció lliure d'un convidat).

---

² El CCEE (Consell de Conferències Episcopals Europees) i la UCESM (Unió de Conferències Europees dels/de les Superiors/es Majors) van convidar les comunitats de vida contemplativa d'arreu del continent a acompanyar els treballs de l'Assemblea amb la pregària, d'una manera especial amb l'adoració silenciosa contínua.

4. Amb una consciència que ha anat creixent a mesura que es desenvolupava l'Assemblea, avui sentim que podem afirmar que la nostra Església és bella, portadora d'una diversitat vital que és també la nostra riquesa. Sentim que l'estimem encara més profundament, malgrat les ferides que ha provocat, per les quals ha de demanar perdó per poder passar de veritat a la reconciliació, a la guarició de la memòria i a l'acolliment de les persones ferides. Estem convençuts que aquests sentiments també omplen el cor de totes les persones que a partir de setembre de 2021 s'han deixat implicar en el camí del Sínode 2021-2024.

1.1 Composició de l'Assemblea i organització del seu treball

5. Les Esglésies a Europa es caracteritzen per una gran varietat lingüística, cultural i de ritus. En total, l'Assemblea estava formada per 200 persones: 140 delegats dels 39 membres del CCEE³ (cadascun podia nomenar-ne fins a un màxim de quatre), als quals s'hi van afegir 42 convidats, en representació de la Secretaria general del Sínode, de les Comissions del CCEE, i d'un seguit d'institucions, xarxes, associacions i moviments de l'Església catòlica actius a nivell continental. A més, cada membre del CCEE va escollir fins a un màxim de deu delegats (en nombre total de 269 participants) que van participar en els treballs en línia a través d'Internet i van aportar la seva contribució als treballs de grup en línia. Finalment, per tal d'estar al servei dels treballs, hi eren els membres del Secretariat del CCEE i de la Secretaria general de la Conferència Episcopal Txeca, així com el Comitè de redacció d'aquest Document i l'Equip de Mitjans de Comunicació⁴.

6. Després de la publicació del DEC, s'havia convidat cada Església local a treballar el document i comentar-lo. En plenari, la delegació de cada membre del CCEE va compartir els comentaris al DEC recollits en cada Església local. Aquests informes es van inspirar en les preguntes formulades en el n. 106 del DEC. Cada Església local així com les Conferències episcopals van organitzar el procés de recollida dels comentaris al DEC i la seva presentació de la manera més adequada i apropiada al seu context i circumstàncies.

7. Els treballs de l'Assemblea continental europea de Praga es van desenvolupar en cinc llengües (alemany, anglès, francès, italià i polonès). Després de la sessió d'obertura, els treballs⁵ es van dividir en tres unitats, cadascuna de les quals s'havia estructurat com una àmplia conversa espiritual: les delegacions prenen la paraula en l'assemblea plenària; compartir els ressons en els grups de treball; expressió i recollida

---

³ Pel que fa als membres del CCEE, s'indica simplement el nom del país, excepte: l'eparquia de Mukàtxevo, Ucraïna (amb la distinció entre l'Església greco-catòlica i la llatina), i les dues Conferències Episcopals multinacionals: la dels Països nòrdics (Suècia, Dinamarca, Noruega, Finlàndia, Islàndia) i la Conferència Episcopal Internacional dels Sants Ciril i Metodi (Sèrbia, Macedònia del Nord, Montenegro i Kosovo). Els grups de treball s'indiquen a través de la llengua que utilitzen.

⁴ La llista completa de participants es troba a l'Annex A.

⁵ El programa de treball detallat es pot consultar a l'Annex B.

dels punts compartits novament en plenària (informes dels grups i intervencions lliures). Els delegats participants en línia es van dividir en grups que treballaven en una plataforma, aportant la seva contribució a l'assemblea en una sessió especial (informes de grup en línia).

8. Per una opció deliberada de transparència i amb l'objectiu de permetre una participació el més àmplia possible, totes les sessions plenàries de l'Assemblea continental europea de Praga es van retransmetre en directe i les gravacions continuen disponibles al canal de YouTube del Gabinet de Premsa del CCEE⁶. El text de les contribucions de les delegacions, de les altres intervencions, discursos i homilies, així com els resums dels grups de treball, estan disponibles a la pàgina web oficial⁷ de l'Assemblea continental europea. D'aquesta documentació procedeixen les cites que s'intercalen en aquest Document, que pretenen representar d'aquesta manera la riquesa i la vivacitat de l'intercanvi a través de la veu directa d'aquells que hi han participat. Les cites s'han escollit perquè expressen de manera concisa, potent o precisa sentiments compartits també per altres aportacions, no s'insereixen per avalar una determinada posició⁸.

9. La Presidència del CCEE va encarregar específicament a una Comissió de redacció l'elaboració d'aquest Document. El treball va començar amb l'escolta de totes les aportacions, informes i intervencions presentats durant els treballs i a partir de l'esquema suggerit per la Secretaria general del Sínode. Un esborrany inicial es va llegir durant una de les sessions de l'última jornada dels treballs, obtenint l'aprovació de l'Assemblea. Les reaccions i les propostes de modificació d'aquest text s'han recollit, tant durant la sessió plenària com a través de l'enviament de textos escrits, que han estat examinades per la Comissió de redacció modificant el text on fos necessari, fins a donar la forma definitiva al document.

10. L'objectiu d'aquest Document és únicament proporcionar una descripció concisa dels treballs de l'Assemblea continental europea i oferir la contribució de les Esglésies europees al diàleg a nivell de l'Església de tot el món i, en particular, a la redacció de l'*Instrumentum laboris* de l'Assemblea sinodal que se celebrarà l'octubre de 2023. Per tant, expressa les intuïcions principals i les consonàncies registrades, així com també les divergències i les tensions que no van deixar de sorgir, abans d'identificar les prioritats a sotmetre al discerniment de l'Assemblea sinodal que s'està preparant actualment. Es tracta d'un informe que l'Assemblea continental europea va reconèixer com a fidel al treball realitzat. El Document no ofereix solucions ni interpretacions teològiques, sinó que pretén presentar les tensions plantejades per les Esglésies locals. No s'ha d'interpretar, doncs, com l'expressió d'una posició definitiva ni com la indicació de les estratègies operatives de les Esglésies europees pel que fa a les qüestions sobre les quals es farà el discerniment en les fases posteriors del procés sinodal.

---

⁶ <https://www.youtube.com/@CCEEMediaoffice/streams>

⁷ <https://prague.synod2023.org/en/>

⁸ En considerar aquestes cites, cal tenir en compte que sovint es tracta de la traducció d'una llengua de les cinc llengües de treball d'un text originàriament formulat en una llengua diferent.

11. Després d'exposar breument alguns elements fonamentals del context en què viuen i treballen les Esglésies locals europees, en el qual, per tant, també s'ha de situar l'Assemblea continental de Praga, el text passarà a identificar set intuïcions que poden apuntalar el camí cap a una Església sinodal en perspectiva europea, i per tant set tensions de les quals les Esglésies locals se senten interpel·lades per a continuar el seu camí; a continuació, es conclourà amb la formulació del que les Esglésies europees consideren com a prioritats per al treball de l'Assemblea sinodal d'octubre de 2023.

1.2 Alguns trets del context en què viuen les Esglésies europees

12. Durant les sessions de treball de l'Assemblea, vam conèixer la notícia del dramàtic terratrèmol que va afectar el sud de Turquia i el nord de Síria el 6 de febrer de 2023. Desenes de milers de persones hi van perdre la vida. En la pregària, l'Assemblea va expressar la seva solidaritat amb els afectats especialment pel terratrèmol.

13. Europa està profundament afectada pel dolor i el sofriment per la guerra d'agressió desencadenada contra Ucraïna fa un any. L'Assemblea va quedar profundament tocada per la presència de persones que provenien de les regions afectades. La situació va fer emergir noves preguntes: *«Faríem bé, juntament amb l'Església universal, de reflexionar sobre com mostrar Crist en les condicions de guerra i post bèl·liques. Com arribar a les persones afectades per la violència i la violació amb la Bona Nova?»* (Ucraïna, Església llatina).

14. Les Esglésies locals europees estan profundament colpides per les ferides causades pels abusos sexuals i altres tipus d'abús. Es va subratllar, en primer lloc, que la veu valenta de les víctimes *«ha arribat al cor del que és necessari per a la nostra Església: la conversió»* (Irlanda). Atès que la confiança i la credibilitat de l'Església estan en joc, cal afrontar tant els casos d'abusos i les ferides que causen, com la qüestió de la seva gestió per part de les autoritats de l'Església.

15. L'experiència sinodal es desenvolupa dins del context peculiar que caracteritza les Esglésies europees, a partir de les diversitats que les travessen, que de vegades creen tensions entre les seves parts: entre l'Europa oriental i l'occidental, llegat de la divisió del continent en blocs oposats al final de la Segona Guerra Mundial, així com entre el Nord i el Sud, entre països que tenen una forta tradició catòlica i altres on els catòlics o fins i tot els cristians representen una minoria des de fa segles. No obstant això, el treball de l'Assemblea revela una imatge d'Europa i de les Esglésies europees molt més diversa que els estereotips tradicionals de grans blocs homogenis contraposats. El pluralisme confessional que ha caracteritzat Europa durant segles és avui el terreny sobre el qual floreixen iniciatives ecumèniques de molts tipus, començant per l'ecumenisme de la praxi.

16. El context religiós de l'Europa contemporània està marcat sobretot pel fenomen de la secularització: *«La nostra rica tradició cristiana europea també comporta un bagatge que portem amb nosaltres en un context de marcada secularització. En aquest context, hem d'obrir nous camins al desig d'“anar a trobar tothom amb la llàntia encesa de*

l'Evangeli» (Malta). «*Una actitud negativa que condemna el món i la societat és estèril. Tenim molt a oferir al món, però també en tenim molt a rebre. L'obertura al món ens pot ajudar a comprendre millor l'Evangeli. [...] Tot el procés sinodal ens convida a comprendre els signes del nostre temps, també els signes de la societat secularitzada contemporània*» (Bèlgica). Entre els reptes actuals hi ha la necessitat de comprometre's en un «*diàleg amb la cultura i el pensament contemporanis, sobre temes com la intel·ligència artificial, la robòtica o la identitat de gènere (LGBTQIA+)*» (Portugal). Malgrat les dificultats, el procés sinodal és considerat una oportunitat dins d'una cultura secularitzada: «*Eixamplant la nostra tenda, hem de ser capaços d'acompanyar el major nombre de persones possible en el camí de l'experiència cristiana*» (Mònaco).

17. Les Esglésies a Europa també han de fer front al problema de les migracions. Són causades per guerres o situacions econòmiques desastroses, i també allunyen els membres de les comunitats cristianes, els empobreix i els fan gairebé irrelevants. Moldàvia remarca que hi ha comunitats «*que estan en perill per diferents motius, en primer lloc la pobresa i el fenomen de la migració, de desaparèixer i de veure interrompuda la transmissió de la tradició de fe*». En altres llocs, les comunitats lluiten per fer front a una afluència sobtada de migrants, que aviat poden constituir una gran majoria: «*La nova realitat de l'Església catòlica a Grècia: 50.000 catòlics grecs i 150.000 catòlics immigrants i refugiats. [...] Algunes parròquies tenen una majoria estrangera (95% en les tres parròquies del centre d'Atenes, a Rodes, a Míkonos), amb poca presència de grecs. [...] Alguns centenars d'africans són clandestins perquè no tenen documents. Altres parròquies mostren un rostre multinacional. Només a les illes amb una presència catòlica centenària tots són grecs. El problema s'agreuja pel fet que milers d'immigrants viuen a les ciutats, pobles i illes sense la presència d'un rector catòlic, i per tant sense una vida d'Església catòlica*» (Grècia).

18. En diverses ocasions es va subratllar que les Esglésies a Europa són Esglésies del martiri. Alguns van proposar elaborar un martirologi comú europeu «*per a difondre la memòria dels màrtirs del nostre continent i deixar-nos guiar pel seu testimoni per a créixer en la fe i la fidelitat en la nostra identitat cristiana i catòlica*» (Intervenció lliure d'un convidat).

19. Enmig de reptes tan complexos, la majoria de les delegacions ha expressat la necessitat de revitalitzar l'escolta de la Paraula de Déu: «*És fonamental que l'Església doni a la Paraula de Déu tot l'espai que mereix, reintegrant la dimensió espiritual en la seva vida ordinària, en totes les seves activitats pastorals i també en el desenvolupament de l'activitat de govern*» (França).

2. Per una Església sinodal en perspectiva europea

20. La discussió i l'intercanvi a partir del DEC han portat a la identificació de set punts de referència per al camí de construcció d'una Església sinodal en perspectiva europea. Es tracta d'intuïcions compartides de les quals tots podem inspirar-nos i d'idees per a implementar-les encarnant-les en els contextos locals concrets: 1) la

dimensió espiritual de la sinodalitat, en una perspectiva de conversió contínua a Crist; 2) el redescobriment de la dignitat baptismal comuna i les seves implicacions; 3) el lligam essencial entre sinodalitat i missió; 4) el diàleg com a estil de vida de l'Església; 5) el compromís de superar els prejudicis i reconciliar la memòria; 6) l'atenció preferent a les famílies, les dones i els joves; 7) l'adopció del mètode sinodal per a tots els processos eclesials.

2.1 En camí amb Crist, plens del seu Esperit

21. L'estil de vida de Jesucrist, la seva existència *kenòtica* al servei de la humanitat, és un camí que tot cristià i tota comunitat cristiana estan convidats a emprendre: «*La conversió, entesa com a conformació interior i exterior a Crist servent, hauria de ser el primer i l'últim criteri del camí sinodal, que configura l'estil de l'Església del futur*» (Turquia). El mateix terme "sínode" fa referència a la persona de Jesucrist: «*En el nostre camí sinodal es va subratllar la imatge de l'Església com a comunitat de tots els fidels de Crist. Els fidels que estan amb Crist, que deia d'ell mateix: "Jo soc 'hodos' = el camí (també: la veritat i la vida)". [...] Els cristians són "synodoi" (Ignasi d'Antioquia). Així doncs, la sinodalitat és, en primer lloc, el "con-cristianisme". I els "synodoi" són tots els "amb-Crist". És a dir, precisament perquè amb Crist, i només sobre aquesta base cristològica, tots els batejats són "synodoi" en el temps de la salvació, en el seguiment de Crist i en el servei als germans i les germanes, en el seu pelegrinatge cap a Crist ressuscitat*» (Bòsnia i Hercegovina).

22. De manera complementària, moltes intervencions en les plenàries i en els treballs de grup van assenyalar l'Esperit Sant com el principal protagonista i motor del camí sinodal. Així ho va subratllar el teòleg txec Tomáš Halík en la seva reflexió espiritual introductòria: «*Sobretot, és a través de l'espiritualitat –l'experiència espiritual de cada un dels creients i de tota l'Església– que l'Esperit ens introdueix de mica en mica en la totalitat de la veritat*». Ho vam experimentar directament durant l'Assemblea de Praga, meditant sobre la icona de la Pentecosta compartida per l'Església d'Eslovàquia: tots els assistents estan units, encara que els colors dels seus vestits siguin diferents. La imatge reflecteix el que s'ha viscut: la diversitat de les opinions expressades no és un obstacle per al desig declarat per tots de ser fidels a Crist i participar junts en la construcció d'una Església de la unitat en la diversitat, guiada per l'Esperit Sant, *cum Petro et sub Petro*.

23. Avançar en el camí sinodal demana «*mantenir un esperit de discerniment continu perquè l'Església pugui ser sempre un lloc de trobada personal i comunitària amb Jesús i el seu Evangelí, i un punt de partida per a la missió*» (Portugal). Si Crist és el nostre model i l'Esperit és la font de l'energia que ens empeny, l'actitud de conversió i la cura de la dimensió espiritual són indispensables per a mantenir-nos atents a la seva veu. En el cor d'una Església sinodal només hi pot haver una relació personal amb Déu: «*Només quan tenim una experiència personal de Déu Pare podem ser germans i germanes en Crist els uns dels altres, anant al món amb el contingut de l'Evangelí i revelant la riquesa de la fe*» (Eslovènia). Fomentar aquesta relació demana comprometre's

en un camí de conversió que també impliqui les comunitats en el seu conjunt i més enllà: «*Creiem que el fonament de totes les nostres accions, desitjos i propostes ha de ser una conversió personal i comunitària i la comunió amb Crist, entre nosaltres i amb els nostres germans i germanes*» (Espanya).

24. La fidelitat a Crist també s'ha de viure com a unió espiritual amb els que han donat la seva vida per l'Evangelí: «*El martiri d'homes i dones, consagrats o no, ens ensenya que la comunió és possible malgrat les dures proves; que ser fidels a Déu és el testimoni més bell que es pot oferir a la humanitat de tots els temps*» (Albània). En efecte, «*els màrtirs cristians no van donar la seva vida per un costum, sinó per la Veritat: per Crist*» (Hongria).

2.2 Cal redescobrir la dignitat baptismal comuna

25. «*En el baptisme som empeltats en Crist*» (Eslovènia). Moltes reaccions al DEC subratllen el lligam amb Crist a través del baptisme i les conseqüències que se'n deriven: «*Tots som cridats a la santedat i compartim la responsabilitat d'edificar l'Església, el Cos de Crist*» (Grup de treball en anglès). Per això: «*Hem de reconèixer i reafirmar la nostra dignitat baptismal comuna com a base per a la renovació de la vida i del servei a l'interior de l'Església. Cada batejat ha de prendre més consciència de la seva identitat, dignitat i vocació en Crist. [...] Cada vocació ha de ser entesa millor i més àmpliament apreciada si volem conrear la naturalesa col·legial de l'Església*» (Escòcia). El procés sinodal ha estat molt útil per a molts com a oportunitat de la reapropiació a través de l'experiència d'aquesta consciència: «*La intuïció que va emergir amb força en aquest camí sinodal va ser el redescobriment de la dignitat baptismal i de la responsabilitat comuna que en deriva per a l'edificació i la missió de l'Església*» (Itàlia).

26. La igual dignitat arrelada en el nostre baptisme comú s'ha assenyalat diverses vegades. Aquesta afirmació teològica adquireix una dimensió més concreta i urgent quan ens impulsa a interrogar-nos sobre el lloc i el paper de la dona en l'Església: «*L'experiència sinodal actual és un signe important d'esperança per a molts i els encoratja a la recerca comuna de nous camins creïbles. Això inclou el reconeixement de la dignitat i la vocació de tots els batejats, especialment de les dones*» (Suïssa). En altres paraules, «*la implicació de les dones no és una substitució de l'escassetat masculina, sinó una actualització responsable de la teologia del sacerdoci comú dels fidels*» (República Txeca). El repte és encara més important pel que fa als joves.

2.3 La sinodalitat al servei de la missió

27. La sinodalitat té una dimensió constitutivament missionera. Descobrint el dinamisme de l'evangelització i renovant-se, les nostres Esglésies locals entenen que la sinodalitat i la missió són interdependents i constitueixen una tasca permanent per a l'Església. La sinodalitat és un camí comú a diferents nivells; és un nou estil de ser Església missionera i constitueix el marc de la nostra participació en la missió divina:

«Si prenem seriosament el principi de la sinodalitat, aleshores la missió no es pot entendre com un procés unilateral, sinó més aviat com un acompanyament en un esperit de diàleg, una recerca de la comprensió mútua. La sinodalitat és un procés d'aprenentatge en el qual no només ensenyem sinó que també aprenem» (Tomáš Halík, Reflexió espiritual introductòria).

28. Caminant com a Església sinodal missionera trobem companys que aprenem a estimar i apreciar perquè junts estem cridats a donar testimoni de l'amor de Déu en un món ferit. Les expectatives de les persones envers l'Església són grans. Els fidels volen donar forma a aquesta Església missionera i volen que siguin escoltades la seva opinió, la seva vida quotidiana, les seves preocupacions, els seus sofriments.

29. Ser Església missionera significa alhora escoltar com a seguidors de Crist, veure les ferides existencials de les persones, de la humanitat i de la creació, i actuar per reparar-les: *«Una Església sinodal pot ajudar a reparar i cosir aquestes ferides. Ens pot ajudar a reconciliar-nos amb nosaltres mateixos, amb Déu, els uns amb els altres i amb la creació»* (Irlanda). L'èmfasi del DEC en el caràcter diaconal d'una Església sinodal missionera va ser molt ben rebut. Per a expressar-ne la importància, sovint es recorre a la imatge de l'Església com a hospital de campanya.

30. Actualment, hi ha moltes ferides a Europa i arreu del món: la guerra a Ucraïna, les crisis existencials de les persones, la degradació del medi ambient, la pandèmia i les ferides causades per l'Església a les persones a través dels abusos i qualsevol forma de violència, exclusió i humiliació. *«Moltes veus expressen agraïment per l'enfocament del document en les crisis urgents del present. Pensem especialment en les crisis existencials de la protecció de la creació, de la justícia climàtica, de les guerres, de la pobresa i de les malalties. Com a Església a Suïssa, podem comprometre'ns de manera creïble en aquestes crisis si treballem també en els nostres problemes interns i els solucionem»* (Suïssa).

31. La sinodalitat recolza l'Església en el procés d'esdevenir cada vegada més missionera, però també revela ràpidament obstacles i tensions que cal superar o suportar en el camí. Una Església sinodal adopta criteris d'avaluació diferents; no evita el diàleg, sinó que el cerca; no devalua, sinó que s'esforça per a sortir de les pròpies seguretats i qüestionar-se; obre espais d'experimentació i cerca solucions subsidiàries, si cal.

2.4 Créixer com a Església del diàleg

32. Per a l'Església, el diàleg és un estil de vida, amb sòlids fonaments trinitaris i eclesiològics, que ha de configurar les nostres relacions a tots els nivells, a partir de les relacions dins de les nostres Esglésies locals i entre elles. Això afecta les relacions ecumèniques, interreligioses, les relacions amb la societat així com les interaccions amb totes les persones marginades i ferides.

33. Les nostres Esglésies locals estan marcades per una rica diversitat, que no sempre és fàcil de viure: conviuen nacionalitats i grups ètnics diversos, així com fidels que pertanyen tant a les tradicions orientals com occidentals de les nostres Esglésies. Les Esglésies de Moldàvia, Romania i Ucraïna assenyalen particularment aquesta diversitat interna: *«En un context de minoria, una dificultat addicional la representa la diferència de cultures entre els catòlics pertanyents a la mateixa comunitat eclesial, que experimenten la separació de les tradicions, de les llengües i el tancament en el sentit de pertinença que genera divisió»* (Moldàvia). En qualsevol cas, *«la diversitat no s'ha de veure només com un problema, sinó com un recurs (els ritus de les diferents Esglésies, la litúrgia, la història i les tradicions de les Esglésies nacionals a Europa, etc.)*. Totes aquestes realitats demanen una transformació del nostre cor, del llenguatge que fem servir en relació a la cultura actual. Tots ens sentim implicats en el camí de l'encontre, que comença amb la nostra metanoia» (Grup de treball en italià).

34. Pel que fa a les relacions amb les altres confessions cristianes i fes religioses, s'ha assenyalat que en molts llocs d'Europa els catòlics són una petita minoria i tenen una rica experiència del que significa pensar i viure ecumènicament, al costat de les Esglésies protestants o les ortodoxes. Moltes Esglésies locals estan involucrades en el diàleg amb el judaisme i en el diàleg interreligiós, especialment amb l'islam (per exemple: Turquia, Bòsnia i Hercegovina, Albània): *«L'esforç ecumènic de la comunitat catòlica en relació als cristians ortodoxos (hi ha molt pocs cristians al país) i el treball de diàleg amb els musulmans i amb la comunitat jueva formen part de la vida de l'Església en una societat mixta religiosament i ètnicament»* (Bòsnia i Hercegovina).

35. Les Esglésies dels països de l'Europa oriental i del sud-est són conscients que es troben a la frontera amb el món ortodox o que conviuen amb els fidels de l'Església ortodoxa, que representen la majoria de la població. La convivència no sempre ha estat fàcil i encara hi ha ferides per guarir. Les Esglésies locals volen afrontar aquesta tasca: *«El camí sinodal ha reactivat la consciència ecumènica. L'Església greco-catòlica té la vocació ecumènica en el seu ADN i sent dolorosament la manca d'unitat dels cristians. Nosaltres no estem simplement a la frontera geogràfica amb l'Ortodòxia, sinó sobretot amb els nostres germans i germanes ortodoxos amb qui compartim el mateix patrimoni ritual i cultural. Naturalment, volem intensificar la nostra implicació en l'ecumenisme amb totes les confessions, però especialment amb la nostra Església germana, mostrant esperit d'iniciativa i de creativitat, superant les ferides i les injustícies del passat mitjançant una guarició autèntica de la memòria»* (Romania).

36. Les Esglésies de l'Europa occidental i septentrional es beneficien de les seves bones relacions ecumèniques amb les Esglésies protestants. S'ha subratllat que les trobades de pregària, però també de camí junts, no s'haurien de limitar a la celebració anual de la Setmana de pregària per la unitat dels cristians, sinó que hauria d'anar més enllà, identificant noves possibilitats. La delegació letona, per exemple, ens va parlar de la tradició d'un Via Crucis ecumènic que des de fa 18 anys se celebra a Riga el Divendres Sant i que també s'ha organitzat durant la pandèmia amb la participació de les comunitats luterana i baptista.

37. L'estil de diàleg també es refereix a les relacions amb la societat secularitzada: *«A Europa [el] canvi pren una forma específica a través de la confrontació amb una societat cada vegada més secularitzada. En la pràctica les societats cristianes homogènies ja no existeixen. No és bo limitar-se només a observar aquesta situació o viure-la com una amenaça i com una cosa a la qual cal oposar-se. Com a Església, vivim en el món, però no necessàriament en un món cristià. Això demana un canvi de mentalitat i una autèntica conversió per la nostra part»* (Bèlgica). Al mateix temps, davant la secularització i el pluralisme cultural, alguns expressen la seva preocupació perquè els ensenyaments de l'Església es dilueixin i canviïn, per exemple, la comprensió tradicional del matrimoni i de la família. Aquestes veus demanen que l'Església romangui en diàleg amb el món sense esdevenir mundana.

38. Les Esglésies locals a Europa són conscients que cal entrar i mantenir-se en diàleg amb la societat. El diàleg amb el món ajuda l'Església a ser missionera, a conèixer i comprendre els patiments i les ferides de les persones i de la creació, i a actuar en conseqüència, en primer lloc dins de les nostres comunitats: s'ha detectat una tensió entre *«els canvis socioecològics que demanem a la societat per a una convivència pacífica en la justícia en temps de crisi múltiple, i la nostra manca de capacitat de conversió cap a una justícia més gran, com per exemple donar una condició de segona classe a la dona»* (Grup de treball en línia en anglès). Per al compromís per la justícia, la pau i la reconciliació, el temps s'està acabant. És insuficient només detectar els problemes; hi ha una necessitat urgent de discerniment que porti a l'acció.

2.5 Afrontar les ferides obertes, superar els prejudicis, reconciliar la memòria

39. L'Església ha provocat ferides profundes i alhora ha estat profundament ferida. Moltes contribucions rendeixen homenatge a *«dones i homes que s'han presentat amb valentia per parlar sobre els abusos sexuals, institucionals, emocionals, psicològics, físics i espirituals provocats per membres de l'Església»* (Irlanda) i també posen en relleu com les ferides provocades pels abusos han erosionat la credibilitat mateixa de l'Església. Expressant decepció pel tracte de menyspreu i poc empàtic de les autoritats de l'Església envers aquestes persones, alguns es pregunten: *«En quina mesura encara es fa una distinció entre els membres de la institució i la mateixa institució?»* (Països nòrdics). Altres consideren les responsabilitats de l'encobriment dels casos d'abusos ja siguin individuals ja siguin sistèmiques: *«Hi ha greus culpes individuals; massa membres del clergat han abusat del seu poder i els responsables, sobretot els bisbes, han tapat les atrocitats. Però també hi ha causes sistèmiques de l'abús de poder. No les podem negar. Estem decidits a treure'n les conseqüències espirituals i estructurals»* (Alemanya). Alguns demanen passos més decidits per a afrontar el problema d'una manera més transparent: *«L'abús és una ferida oberta i seguirà sent una barrera per a la comunió, la participació i la missió fins que no s'afronti completament»* (Irlanda).

40. «Només quan ens posem a l'escolta de les veus que sovint no s'escolten, podem créixer i discernir. Desitgem especialment escoltar les veus de col·lectius específics dins de l'Església: els pobres, els marginats, els que se senten exclosos o no benvinguts, la comunitat LGBTQIA+, les persones divorciades i casades de nou, els migrants i les persones que la seva vida no ha anat com esperaven» (Països Baixos). S'ha de mantenir el vincle entre la reforma sinodal i la preocupació per les víctimes i les persones marginades en l'Església: «En les lluites pel futur de l'Església, volem posar en primer lloc les persones concretes i el seu patiment» (Grup de treball multilingüe). També sovint s'esmenten els malalts i les persones amb discapacitat. Diverses delegacions expressen la urgència de passar a l'acció, perquè moltes persones i grups «se senten rebutjats, menyspreats i discriminats en la nostra Església, sovint, malauradament, amb raó. Demanen la possibilitat de trobar-nos sense por i un diàleg honest d'igual a igual. El temps corre: reconeixem la necessitat d'una conversió real!» (Suïssa).

41. Durant l'Assemblea, no només van sorgir diferències d'opinió, sinó també acusacions mútues. No obstant això, per a les Esglésies d'Europa, el camí de l'encontre i la confiança mútua segueix obert: «Subratllem la joia d'estar en el mateix camí entre països i Esglésies d'Europa, de poder descobrir que tots vivim sofriments i experiències diferents, però tenint en comú l'amor de Crist» (Grup de treball en francès). L'Assemblea de Praga no és el final d'aquest itinerari, sinó amb prou feina un pas més després de l'inici: tots necessitem temps per a una comprensió més profunda del que diuen els altres, que a vegades és difícil d'acceptar per a alguns, i que demana una reflexió ulterior, un estudi, un discerniment més profund, i escoltar la veu de l'Esperit Sant que ens vol conduir cap a un futur comú: «Caminem junts en el camí en el que l'Esperit de Déu condueix a la nostra Església: en molts llocs, amb moltes persones, en moltes formes. És un kairós de l'Església per a descobrir i donar forma a la seva pròpia sinodalitat» (Alemanya).

42. L'encontre i l'intercanvi entre els delegats, especialment durant els treballs de grup, va deixar clar que les diferències de visions del món no només corren entre l'est i l'oest, entre el nord i el sud. Malgrat les diferències reals entre les Esglésies locals, no és possible dibuixar una imatge simplista d'una Europa ancorada en velles divisions. La contribució de Luxemburg esmenta «la gran bretxa entre els que busquen reformes o fins i tot transformacions i els altres que tenen por dels canvis fins al punt de rebutjarlos. Que aquests buits ens facin curiosos per a descobrir els arguments dels altres, que ens facin vigilants per a respectar-nos, per a construir junts el futur de les nostres comunitats, i no les unes contra les altres, veient en la diversitat una riquesa».

43. La crida a la conversió ha ressonat en el context dels prejudicis mutus, ja sigui d'individus o fins i tot de comunitats senceres, incloses les Esglésies locals. Tots hem de «reconèixer la diversitat dels ambients de vida i de les experiències històriques» (Croàcia), per netejar-nos de la memòria històrica que ens impedeix apropar-nos els uns als altres amb una actitud d'obertura i confiança. «Llegint el DEC restem fascinats per la diversitat global de les realitats de la nostra fe comuna en Crist. La relació escoltar-expressar s'ha fet més equilibrada, i tots hem pres més consciència del valor de la manera específica d'expressar-nos cadascú» (Romania).

44. Alguns delegats han expressat obertament la necessitat que tots nosaltres ens convertim i purifiquem la memòria per a reconciliar les nostres Esglésies locals i esdevenir més creïbles per a les societats secularitzades. Tots hem de posar en qüestió les nostres dures posicions teològiques i pastorals per a respondre millor als reptes contemporanis. *«El procés de secularització no ha provocat la desaparició del cristianisme, com alguns esperaven, sinó la seva transformació»* (Tomáš Halík, Reflexió espiritual introductòria). Ens cal una eclesiologia *kenòtica*, per a no tenir por de la mort d'algunes formes d'Església: *«La missió supera molts problemes, perquè significa sortir d'un mateix. En el perill de perdre, hi ha una major possibilitat de rebre»* (Grup de treball en italià).

2.6 Donar una atenció especial a les famílies, a les dones i als joves

45. Moltes intervencions van subratllar la necessitat de donar suport a les famílies. Elles són les encarregades de transmetre, enfortir, celebrar i viure la fe. A més, també són agents d'evangelització: *«El lloc de formació més important és la família, que està en crisi per diferents motius: cal donar èmfasi als esforços pastorals cap a les famílies»* (Eslovàquia). *«La família és la cèl·lula fonamental de la societat, en la qual s'aprèn la tolerància i l'acceptació mútua, i a la qual podem tornar en temps de crisi. Per això tots som cridats a treballar pel matrimoni i la família»* (Hongria). Aquest compromís també té una dimensió ecumènica i interreligiosa com subratlla Albània: *«Les cinc confessions religioses (islam, bektaixisme, ortodoxos, evangèlics, catòlics) reconegudes oficialment per l'Estat han constituït conjuntament un Consell interreligiós. Més enllà del monoteisme que ens caracteritza, allò que més ens uneix, i pel que creiem que podem oferir alguna cosa a la gent d'avui, són els valors humans dels quals ens sentim portadors»*. Això s'afirma especialment en referència a les famílies.

46. Les contribucions de pràcticament totes les delegacions dediquen espai al tema de la participació i el paper de les dones en l'Església. *«Moltes dones han comunicat el seu dolor davant la negació de la seva participació en la vida de l'Església i han parlat de sentiments d'exclusió i discriminació. Les dones tenen un paper crucial en la vida de l'Església, però molts homes i dones han parlat d'una Església que "exclou" la plenitud dels dons de les dones»* (Irlanda). Aquest és un dels punts que es repeteixen amb més freqüència en tots els informes i troba expressió en paraules semblants, des de Bielorússia, que subratlla *«la major atenció que es dona al paper de la dona en la vida de l'Església. Sobre la base del sagrament del Baptisme, com a membres del Poble de Déu amb igual dignitat, aquestes han d'ocupar el lloc que les correspon en l'execució de la missió i de les activitats de l'Església»*, a Luxemburg, que demana *«enfortir el paper de les dones i la seva participació en tots els nivells de la vida de l'Església, tenint finalment en compte els seus carismes i talents»*.

47. Les delegacions demanen estar més atents als joves, que són el present i no només el futur de les nostres Esglésies. *«Més que mai, els joves busquen pertinença, autenticitat i autonomia. Molts pateixen depressió i solitud i ningú no s'ocupa realment d'ells i els escolta. Els joves ja són en la nostra Església ara, no només en el futur»* (Països

Baixos). Eslovàquia lamenta *«l'absència dels joves en la vida de l'Església»*, perquè poden ensenyar a l'Església a ser una Església missionera. L'Església necessita *«joves que acceptin aquesta missió de Crist, que donin testimoni, que dialoguin, que presentin a les altres comunitats i nacions tots aquests valors que portem en la nostra vida com a joves catòlics»* (Conferència episcopal internacional dels Sants Ciril i Metodi).

2.7 Integració del mètode sinodal en les estructures i els processos de l'Església

48. A mesura que avançaven els treballs, la consciència de la profunditat i la fecunditat del mètode de la conversa espiritual, també anomenat per alguns “mètode sinodal”, va sortir a primer pla: *«El procés sinodal és un do de l'Esperit Sant, que ens crida a l'escolta activa, al diàleg profund i al discerniment comunitari a través de la metodologia de la conversa espiritual»* (Espanya). Com també testimonia l'experiència directa dels treballs de l'Assemblea de Praga, la conversa espiritual promou una dinàmica profunda en les persones implicades: permet que les persones siguin escoltades i els demana que aprenguin a escoltar, deixant enrere els seus prejudicis i acceptant diferents maneres de expressar-se, que també a vegades poden ferir. Sobretot, estimula una profunda escolta personal i comunitària de la Paraula de Déu, la pregària comunitària i la conversió. Si escoltem els germans i les germanes en Crist, però més encara si s'escolta l'Esperit, que és el veritable protagonista, s'és empès a concentrar-se en l'estil del Senyor, i no en la pròpia ideologia, per a identificar els passos a fer junts. Això és al que es refereix el terme discerniment, tot i que per a alguns encara els resulta poc clar. Amb les adaptacions adequades, el mètode sinodal també es pot aplicar a altres àmbits de la convivència, especialment en el context social, interreligiós o ecumènic.

49. Per tal que la sinodalitat no romangui un terme abstracte i formal, el mètode sinodal *«necessita aprofundiment, formació i institucionalització»* (Àustria). D'una banda, cal una elaboració més exhaustiva d'una teologia de la sinodalitat; d'altra banda, molts subratllen la importància de la *«formació a la sinodalitat, per al clergat i els laics junts»* (Anglaterra i Gal·les), especialment a través de processos de *learning by doing* (aprenentatge a través del fer). Podem créixer en estil sinodal a través de la pràctica, sota el guiatge de l'Esperit i amb l'acompanyament de persones preparades. Així, la delegació maltesa pregunta: *«Donada la clara diferència que hem observat entre els processos en què la “conversa espiritual” era central i els que semblaven replicar les enquestes normals, quines competències i quina espiritualitat es necessiten perquè la sinodalitat no sigui només un concepte, sinó que esdevingui una inspiració per a les nostres estructures, perquè realment esdevinguin espais de discerniment comunitari en què la voluntat de Déu estigui realment al centre?»*.

50. L'ús del mètode sinodal està, doncs, cridat a esdevenir estructural, entrant en la vida ordinària de les comunitats *«com a enfocament correcte de cada encontre eclesial i de l'execució dels plans pastorals locals»* (Moldàvia), fins al punt de configurar un

nou estil de ser Església. Segons la delegació eslovaca, és una prioritat introduir *«l'esperit sinodal en la vida de les comunitats locals: introduir l'escolta activa i el discerniment espiritual en els processos de presa de decisions»*. Per això, se suggereix una reflexió sobre les modificacions del dret canònic per a afavorir el desenvolupament d'estructures i procediments basats en el mètode sinodal. Una de les prioritats és fer de *«les parròquies un lloc d'autèntica “cultura sinodal” on tots siguin convidats a participar, a manifestar-se, a fer la seva aportació a l'acció pastoral, en els consells o en les assemblees, assumint una corresponsabilitat efectiva»* (Portugal). També és una manera de fer l'Església menys clerical, freda i burocràtica, com demanen alguns, sobretot els joves.

51. Es tracta de seguir aprenent a ser una Església sinodal, a partir de l'experiència prèvia, però sense estar satisfets amb els passos ja fets, per molt bonics que puguin ser, donant testimoni concret que es poden viure les tensions sense veure-les com a oposicions irresolubles que ens aixafen. Per això *«és necessària la formació en la pràctica concreta de la sinodalitat i en l'escolta autèntica de l'altre i de l'Esperit Sant»* (Països Baixos).

3. Les Esglésies europees davant la sinodalitat: qüestions i tensions

52. Al centre del procés sinodal hi ha la identificació de les tensions que travessen les Esglésies a Europa. Tal com va suggerir un delegat austríac, les tensions poden ser oportunitats, però depèn de com s'afronten: es poden amagar sota la catifa, o transformar en un conflicte amb perdedors i guanyadors, o esdevenir el camí cap a la sinodalitat, que després demana obrir espais per a l'experimentació. *«Europa té una història de conflictes religiosos, però les tensions es redueixen quan ens escoltem, quan donem gràcies a Déu per aquest procés d'escolta sinodal»* (Grup de treball en línia en anglès).

53. Les tensions múltiples de diversos tipus són sovint una font de gran preocupació. La imatge de la tenda que proposa el DEC, però, deixa clar que no són necessàriament negatives: sense tensions, la tenda s'ensorra, mentre que massa tensions la malmeten. Les tensions corren el risc de convertir-se en polaritzacions, però *«la polarització fereix l'Església, el cos de Crist»* (Grup de treball en línia en anglès). No obstant això, *«les tensions es poden superar si la tenda és un espai segur on tothom sent que pot parlar i ser escoltat. La conversa espiritual ha estat una pràctica útil en aquest sentit»* (Grup de treball en línia en anglès). Hi ha, doncs, un repte important: *«Viure les tensions»* (Grups de treball en francès i italià). *«Les tensions ens permeten tenir una oportunitat de canvi d'una manera més creativa, i junts podem buscar maneres d'aconseguir-ho»* (Grup de treball en anglès). En aquesta línia, alguns prefereixen parlar de complementarietat o de la capacitat de mantenir un equilibri entre polaritats. Així s'han d'interpretar les set tensions que l'Assemblea de Praga ha posat de manifest: 1) la relació entre la proclamació de la veritat de l'Evangelí i el testimoni de la misericòrdia infinita de Déu; 2) l'articulació entre fidelitat a la tradició i actualització sota l'empenta de la crida de la veu de l'Esperit; 3) la litúrgia com a mirall de la vida de l'Església, on també es reflecteixen les seves tensions; 4) el pluralisme d'entendre la missió; 5) la capacitat d'exercir la corresponsabilitat de tots a la llum de la diversitat de carismes i ministeris;

6) les formes d'exercir l'autoritat en una Església que és al mateix temps constitutivament sinodal i constitutivament jeràrquica; 7) l'articulació entre local i global, per a salvaguardar tant la unitat catòlica de l'Església com la possibilitat d'encarnar-se en la varietat de contextos i cultures. En la continuació del camí, les Esglésies europees estan crides a descobrir-ne el seu potencial dinàmic, evitant el risc de deflagracions.

3.1 Veritat i misericòrdia

54. Per a expressar aquesta tensió entre veritat i misericòrdia, algunes delegacions recorren al número 30 del DEC: *«El somni és el d'una Església que visqui més plenament una paradoxa cristològica: proclamar amb valentia el seu ensenyament autèntic i al mateix temps oferir un testimoni d'inclusió i acceptació radicals»*. D'altres, fent servir un llenguatge diferent, parlen d'una tensió entre pastoral i doctrina, que cal afrontar a través del diàleg a l'interior del Poble de Déu.

55. En qualsevol cas, l'actitud d'obertura i acollida que suggereix la imatge d'eixamplar la tenda es considera una característica fonamental d'una Església realment sinodal i sense límits: és una mesura de la seva coherència. Es reconeix la urgència d'una proximitat real amb tots els qui són pobres, exclosos, víctimes de la injustícia i els prejudicis, la dignitat dels quals és trepitjada: *«No n'hi ha prou de proclamar que són acollits, sinó que hem de descobrir amb ells el seu lloc en l'Església»* (República Txeca). Al mateix temps, es percep el risc que això pugui conduir a diluir les exigències de l'Evangeli, que l'Església està cridada a anunciar, *«es veu la necessitat que l'Església comuniqui autènticament i clarament la veritat cristiana»* (Hongria), i s'expressa la por que *«considerar les solucions pastorals relacionades amb aquestes qüestions pugui ser un preludi de “canvis doctrinals”»* (Polònia).

56. Les paraules dels joves eslovens expressen bé les tensions entre les dues exigències: *«Els joves volen una Església propera a les persones, incloses les que són als marges, oberta als problemes de les persones separades i casades de nou, de les persones LGBTQIA+. Però també volen que l'Església deixi clar que no tot és acceptable! Així que l'Església hauria d'escoltar, però també dir tota la veritat amb gran amor!»* (Eslovènia).

57. Ambdós accents són una manera de respondre a la necessitat d'autenticitat dels deixebles que volen seguir els passos del seu Senyor: *«La convergència entre el DEC i el discerniment de les Esglésies locals reforça la preocupació per una Església oberta a tothom perquè els seus ulls estan fixos en Crist: els joves, els pobres i els exclosos, les persones amb discapacitat, els homosexuals, els divorciats i casats de nou, tothom ha de sentir que és esperat a l'Església i que hi té un lloc perquè són membres d'un mateix cos, que és el de Crist (cf. 1Co 12)»* (França).

58. L'acollida de tothom com a signe de l'amor incondicional de Déu i l'anunci de la veritat de l'Evangeli són ambdues exigències arrelades en la missió única de l'Església: *«Déu és la Veritat, per això vol que cadascú pugui conèixer aquesta Veritat i viure-la. [...] Només Jesucrist és l'únic Senyor i Salvador del món. I el model de totes les relacions interpersonals és Déu en la Trinitat de les Persones»* (Ucraïna, Església llatina).

59. Aquesta tensió no es pot resoldre una vegada per sempre, sinó que s'ha de viure de manera responsable, resistint les temptacions dels plantejaments ideològics i, en canvi, fent un pas en la direcció d'una major profunditat espiritual: *«La tensió entre pastoral i doctrina [...] pot correspondre a aquella entre amor i veritat. En lloc d'oposar-los, més aviat no hauríem d'articular la seva complementarietat en el sentit del Salm 85,11 “La veritat i l'amor es trobaran”?»* (Grup de treball en francès). L'itinerari és el d'una mirada contemplativa que ens permet conèixer millor el Senyor Jesús i la manera com va saber articular les dues influències: *«La veritat fonamental de Jesucrist és un moment de gràcia i de misericòrdia perquè la misericòrdia porta a la veritat»* (Grup de treball en línia en anglès). Aquesta actitud contemplativa és la base per al necessari discerniment: *«L'acceptació incondicional no impedeix el discerniment per a articular misericòrdia i veritat en situacions concretes»* (França).

60. D'aquí en segueix la necessitat d'una *«formació en la veritat i la misericòrdia: una formació que mantingui en tensió l'autoritat de l'Escriptura, de la Tradició, del Magisteri i de l'experiència personal»* (Anglaterra i Gal·les). Però encara més fonamentalment, ens trobem aquí amb una crida a la conversió personal i comunitària: *«Tot esforçant-se per eixamplar l'espai de la seva tenda i que sigui més inclusiva, de quina manera l'Església hauria de modificar-se a si mateixa, la seva doctrina o la seva praxi? I fins a quin punt hauria de demanar als seus membres que modifiquin el seu cor i la seva mentalitat, cridant tothom a la conversió? Un camí compartit de conversió esdevé una de les primeres formes d'inclusió»* (Malta).

3.2 Tradició i aggiornamento

61. *«Potser la tensió més generalitzada a Europa és la divisió creixent entre l'Església i la cultura secular. Per a salvar aquesta bretxa, el llenguatge de l'Església ha de ser accessible a tothom, sense diluir el missatge de l'Evangelí»* (Escòcia). Hem d'adonar-nos que *«el llenguatge de la fe tal com s'utilitza a l'Església sovint és molt diferent del que la gent entén i utilitza en la vida quotidiana de la societat contemporània»* (Països Baixos). Davant d'aquesta constatació, la pregunta: *«Què vol Jesucrist de la seva Església, avui?»*, formulada per la delegació portuguesa, es va repetir diverses vegades i de diferents formes.

62. La por a trencar amb la tradició va sorgir especialment quan es tractava de les diferències entre sensibilitats teològiques sobre la relació entre la referència a la tradició i la lectura dels signes dels temps. *«La bretxa [...] entre “tradició” i “modernitat” és cada vegada més àmplia i cada vegada més agressiva. Això és especialment dolorós en l'àmbit de la litúrgia»* (Països nòrdics). De fet, per a la litúrgia, i no només per a la litúrgia, és important utilitzar un llenguatge que s'adhereixi a la tradició alhora que sigui significatiu per a la gent del nostre temps.

63. Molts delegats van demanar canvis ràpids i radicals com a resultat de la trobada entre teologia i cultura contemporània: *«Hem d'esdevenir una Església de presència, una Església que sap escoltar i fer-se escoltar. Transformar l'Església sense mirar*

només el nostre interior, sinó obrint els ulls al món, [...mantenint] una doble dinàmica: un procés de reforma interna i una resposta als reptes del món contemporani, tot renovant i mantenint la nostra identitat cristiana» (Luxemburg).

64. Altres van expressar la preocupació perquè l'adopció de canvis pogués posar en perill la integritat de l'ensenyament de l'Església. Per exemple, la delegació romanesa *«espera que l'Església estigui oberta al diàleg amb el món sense ser “del món”. Que els membres de l'Església parlin amb valentia i sense compromisos en matèria de fe i moral»*. Algunes intervencions van expressar la por d'una reforma inadequada de l'Església, que pugui diluir el missatge de l'Evangelí: *«Creiem que no és correcte que l'Església s'adapti al “món” només per a no sentir-se perseguida o considerada “passada de moda”»* (Albània).

65. Viure la tensió entre tradició i *aggiornamento* sense ser-ne aixafats demana la capacitat d'articular dinàmicament les relacions entre dos pols: *«A tots ens agradaria desenvolupar i implementar idees noves, però hem de trobar un equilibri entre la tradició de l'Església i les novetats»* (Estònia). *«El problema urgent sembla que és trobar un savi consens entre les divergències i les solucions pastorals que, sense comprometre la coherència doctrinal, permetin una resposta més adequada als reptes pastorals contemporanis»* (Polònia). Per a reeixir-ne, s'ha afirmat que *«cal parar una atenció seriosa a la teologia de la Tradició viva (DV 8) que inclou, sí, una memòria històrica, però també un discerniment i un judici acurats orientats als nous reptes de la nostra societat. El punt de partida, doncs, es troba en l'escolta de l'Esperit Sant i en el discerniment dels signes dels temps (GS 4), que va valentament més enllà de l'experiència històrica»* (República Txeca). La sinodalitat no es pot manipular i doblegar per a recolzar posicions ideològiques, ni equival a consagrar totes les opinions expressades durant la consulta. Més aviat, es tracta d'una manera dinàmica d'escoltar-nos els uns als altres, amb humilitat i en plena obertura del cor a allò que proposa l'Esperit Sant.

3.3 La litúrgia com a perspectiva per a observar les tensions en l'Església

66. La centralitat de la litúrgia, en què s'acull i alimenta tota la vida de l'Església, la converteix en un mirall en què es reflecteix la comunitat, incloses les seves tensions. Per exemple, és significatiu i estimulants per al discerniment a Europa el fet que la litúrgia s'esmenti molt sovint en relació amb tensions complexes o amb dificultats pastorals, mentre poques vegades s'expressa l'alegria de la litúrgia en general i de l'Eucaristia en particular. Potser això és tan evident que no cal dir-ho, però val la pena qüestionar-se pel que fa a això.

67. Des d'un punt de vista fonamental és possible detectar el lligam entre Església i litúrgia, entre eclesiologia i teologia de la litúrgia: *«La dimensió litúrgica en l'Església és un lloc de tensions fortes. Aquestes tensions formen part d'una tensió més profunda de caràcter eclesiològic. La tensió eclesiològica sorgeix sovint d'una visió de l'Església basada en les pròpies expectatives»* (Grup de treball en italià). En aquest context, s'han d'entendre les tensions i els sofriments en relació a la forma antiga de la litúrgia

romana, amb referències explícites a la litúrgia preconiliar segons el Missal de 1962 a França, Anglaterra i Gal·les, i els Països nòrdics.

68. Diverses vegades s'esmenta la litúrgia en relació amb els sacraments de la iniciació cristiana, i en particular amb la Confirmació, que planteja un gran repte en aquells contextos on no correspon amb una inserció més profunda en la vida i la missió de l'Església, sinó amb un allunyament. En diversos països es demanen la reflexió i l'actuació per a un llenguatge litúrgic renovat, i més profundament en desitjar una renovació que articuli el misteri de la fe i la litúrgia, d'una banda, i la relació entre litúrgia i vida, de l'altra. *«Alguns fidels assenyalen que en general a Bulgària, els preveres i l'Església no utilitzen el llenguatge contemporani, mentre que els temps han canviat i les esglésies estan mig buides»* (Bulgària). En altres llocs, es registra també una tensió entre el desig d'espiritualitat i una litúrgia massa formal. Una dificultat particular està representada per l'homilia: *«Això va lligat a la necessitat de parar atenció a la formació i el suport dels sacerdots, [...] que han d'estar propers al Poble de Déu, expressant també la proximitat de tota l'Església a través de la senzillesa de la predicació, que ha de ser a tot arreu»* (Mukàtxevo).

69. En conclusió, *«la litúrgia és l'espai on deixem que Déu ens convidi per a formar un sol poble i ens dona la força del seu Esperit per a unir-nos a Jesús en la seva missió. Hem d'aprofundir en la nostra comprensió de com la manera com celebrem les nostres litúrgies ens pot formar encara més com a Església sinodal»* (Malta).

3.4 La comprensió de la missió

70. A un nivell més profund, les tensions esmentades anteriorment estan lligades a la comprensió de la missió: *«Ens convoquen per a què? Alguns podrien confondre la pertinença a l'Església amb la retirada a un refugi còmode. Altres poden imaginar-la més com un espai on tothom es pugui barrejar i combinar les coses al seu gust, sense cap sentit de compromís o conversió. Per a alguns de nosaltres, no està clar què implica la missió. I si l'Església és tota ella ministerial, com hem de comprendre els dons específics dels ministres ordenats dins de l'únic poble sant de Déu?»* (Malta). Cal un procés de maduració pel que fa a les implicacions d'aquestes tensions: *«En termes generals, sembla que cal una apropiació i assimilació més completa de conceptes com la “naturalesa missionera” i la “dimensió missionera” de l'activitat de l'Església»* (Ucraïna, Església greco-catòlica). En la tensió al voltant de la comprensió de la missió es fan visibles diferents interpretacions: algunes Esglésies locals consideren que la tasca d'una Església missionera és l'enfortiment de la catequesi i el creixement de la pràctica religiosa; altres entenen la missió com sortir al món per fer tangible l'amor de Déu per totes les persones, especialment pels marginats i els que van ser ferits per l'Església; d'altres encara afegeixen que l'Església ha de ser una llar per a totes les persones, especialment per als joves. En síntesi, hom percep una tensió *«entre estar tancats en la pròpia comunitat (elitisme) i la necessitat de sortir en missió»* (Eslovàquia).

71. Una tensió en la comprensió de la missió també és evident en les intervencions de les Esglésies locals greument afectades per casos d'abusos sexuals: com poden ser Esglésies missioneres, quan tot just acaben de provocar greus patiments a moltes persones? Això es refereix a la credibilitat de l'Església. En reconèixer el dolor de les víctimes, sí es reconeixen i s'expressen tensions greus. Finalment, sempre entre les tensions relacionades amb la missió, *«s'expressa la por que el procés sinodal es mantingui sense conseqüències estructurals concretes, que es veuen com un requisit previ per a una missió creïble»* (Àustria).

3.5 Corresponsabilitat de tots, en la diversitat de carismes i ministeris

72. *«La sinodalitat de l'Església exigeix també el reconeixement dels dons i els carismes de cada fidel, la igual dignitat de cadascun, cercant l'articulació simfònica de les diferents vocacions dins de l'Església. Cal reconèixer l'autoritat dels pastors i la missió que han rebut. Igualment cal reconèixer el sensus fidei de cada creient, ja sigui clergue o laic. Més aviat, el ministeri ordenat es pot entendre com al servei de la vida baptismal, atorgant a cada fidel batejat i confirmat la plena participació en la vida i la missió de l'Església»* (França).

73. Una de les manifestacions més visibles del sacerdoci comú en el marc de la sinodalitat és l'exercici de ministeris i papers de responsabilitat específics, així com la participació en el govern de l'Església a tots els nivells, com a manera de realització de la corresponsabilitat de tots els batejats per a la missió de l'Església, fonamentada en la dignitat baptismal comuna. Per això parlem d'una Església ministerial com d'un repte concret, en primer lloc per a la nostra capacitat d'imaginar formes concretes per a la seva realització. El procés sinodal porta al desig d'una *«Església fraternal amb un exercici de l'autoritat adaptat a ella i exclouent tota forma d'abús de poder, una Església sinodal sense desviacions clericals»* (Bèlgica) en l'exercici de tots els ministeris, ordenats i no ordenats: *«En una Església “tota ministerial”, repensar la tasca i la identitat dels sacerdots»* (Itàlia); o bé, amb un èmfasi diferent: *«La implicació dels laics és una oportunitat per a integrar, però no substituir, la missió de les persones ordenades»* (Hongria).

74. En aquesta perspectiva, l'Assemblea de Praga reafirma que *«el ministeri sacerdotal és un gran do de Déu per a l'Església»* (França) i expressa de diverses maneres una profunda preocupació pels sacerdots. Expressa el seu desig d'*«una imatge positiva de la figura del sacerdot»* (Àustria), i també el dels fidels que hi hagi qui tingui cura dels sacerdots i la preocupació per la seva soledat: *«Els joves observen que els sacerdots, en la seva majoria, estan poc formats per a treballar amb les persones, però també sovint estan sols i sense els interlocutors adequats»* (Eslovènia). D'altra banda, s'assenyala que hi ha una manca de reflexió sobre el diaconat ordenat, excepte en aquells casos en què es preveu la seva obertura a les dones.

75. Algunes aportacions també assenyalen l'existència de qüestions sobre els límits d'accés al ministeri ordenat: *«La variabilitat històrica de la figura del prevere ha d'estar oberta al debat sobre l'ordenació d'homes casats»* (República Txeca). Un altre punt

concerneix l'ordenació de les dones al diaconat, tot i que aquest no és un tema senzill. «*També hi ha tensions pel que fa a les anomenades qüestions que divideixen, com ara l'accés de les dones al sagrament de l'orde, l'ordenació d'homes casats*» (Portugal). En particular, «*les opinions estan dividides sobre l'ordenació de les dones al diaconat / presbiterat*» (Grup de treball en anglès), pel que algunes contribucions assenyalen que «*la qüestió de l'accés de les dones als ministeris ordenats s'ha d'estudiar en profunditat*» (Luxemburg).

76. De manera més àmplia, moltes delegacions han afrontat la qüestió de l'accés de les dones a l'exercici de l'autoritat: «*La qüestió del sacerdoci de les dones no és un tema candent, però hem tingut moltes discussions sobre la participació de les dones en els processos de presa de decisions*» (Lituània). Per a alguns, fins i tot és una condició per a una major fecunditat de l'Església a Europa: «*Sens dubte, la participació dels laics i especialment de les dones en tots els nivells de l'Església es considera una prioritat, [...] l'Església necessita la veu i les qualitats específiques de lideratge i de construcció de la comunitat de les dones*» (Països Baixos).

77. En tot cas, apareix una gran convergència: «*Promoure la corresponsabilitat real i efectiva del Poble de Déu, superant el clericalisme. És important impulsar els ministeris laicals*» (Espanya). No es tracta només d'una qüestió lligada al lloc de les dones en l'Església, sinó d'una comprensió de la diversitat dels ministeris com a expressió de la naturalesa sinodal de l'Església.

78. Això demana aprofundir en la qüestió de la col·laboració entre sacerdots i laics en la missió de l'Església: «*El que encara manca no és només l'experiència d'una comunitat de vida, sinó també d'una sana col·laboració entre sacerdots i laics*» (Lituània). Moltes intervencions la identifiquen com un lloc de tensió o frustració, fins i tot arribant a veure-la com una tensió entre institucions i carismes. Per tant, «*sembla important modelar la cooperació i l'assumpció dels ministeris en base a les capacitats*» (Països nòrdics).

79. Perquè aquesta col·laboració sigui fructífera, s'insisteix en la necessitat d'una formació específica, per als seminaristes (formació inicial), per als preveres (formació permanent), i no només: «*És indispensable la formació de tots els batejats per ajudar-los a redescobrir el sentit de la seva vocació i de la seva tasca en l'Església, en una lògica de corresponsabilitat i no de substitució*» (Grup de treball en italià). Aquesta formació ha de ser permanent i implicar sacerdots i laics conjuntament, la qual cosa demana la creació d'espais i oportunitats d'experimentació. A l'últim, la delegació turca va ser l'única en esmentar la formació dels sacerdots provinents de l'estranger, un fenomen que afecta quasi tots els països europeus, que «*han d'aprendre molt bé la llengua i la cultura per poder encarnar-se i encarnar la Bona Nova en el cultura local*» (Turquia).

3.6 L'exercici de l'autoritat dins d'una Església sinodal

80. Moltes intervencions han afrontat diversos aspectes de l'exercici de l'autoritat a l'Església. Tota la renovació eclesial i missionera a la qual apunta el procés

sinodal actual s'arrela en dos principis: en l'Església tota autoritat específica procedeix de Crist i és guiada per l'Esperit Sant. «*Qualsevol renovació i enfortiment real de la sinodalitat de i en l'Església ha de partir dels principis fonamentals de la mateixa Església, dels fonaments sobre els quals va ser fundada l'Església per Jesucrist nostre Senyor*» (Països nòrdics). Les conseqüències toquen la naturalesa mateixa de l'Església, en la qual l'Esperit Sant encara actua avui. «*L'Església és essencialment sinodal i essencialment jeràrquica. Les tasques i els reptes que en deriven es poden descriure com a “decision-making” (presa de decisions) i “decision-taking” (moment de la presa de decisions). No hi ha d'haver guanyadors ni perdedors. L'Esperit Sant [...] sovint és la tercera opció*» (Àustria).

81. «*Hi ha rigideses a superar: maneres d'entendre l'exercici de l'autoritat massa verticalistes, formes de clericalisme a diversos nivells (i no només entre els preveres), oblidant que quan alguna cosa interessa a tothom, s'ha de parlar amb tothom. Els que tenen una responsabilitat en la comunitat tenen la tasca d'implicar i valorar l'aportació de tots, perquè tots tenim alguna cosa a aprendre els uns dels altres*» (Itàlia). A més, «*el sacerdoci comú de tots no contradiu el sacerdoci ministerial, i viceversa. Ja experimentem la deliberació conjunta en el procés sinodal. Com podem arribar a prendre decisions junts?*» (Alemanya).

82. Això ha de comportar canvis profunds: «*S'ha de construir un model institucional sinodal per a l'exercici del poder i de l'autoritat eclesial, amb estructures i òrgans que reflecteixin l'esperit de la sinodalitat [...] i que no tinguin només funcions consultives*» (Mukàtxevo). «*La sinodalitat sembla que demana un canvi profund de mentalitat en l'Església, especialment en tots aquells que hi exerceixen una responsabilitat*» (Bèlgica). Al mateix temps, «*els fidels han de ser més conscients que formen part de l'Església i que són necessaris per a l'obra de l'Església, recordant que la diversitat dels carismes sense ordre jeràrquic esdevé anarquia, de la mateixa manera que el rigor de la jerarquia sense un carisma viu esdevé dictadura*» (Mukàtxevo).

83. Aquest canvi s'ha de reflectir en decisions concretes, sobre les quals l'Església haurà de discernir. «*Això exigirà indispensablement el coratge i la saviesa de l'Esperit per a revisar i inspirar els canvis doctrinals, estructurals, canònics i pastorals necessaris, sense destruir la comunió ni perdre de vista la persona i l'ensenyament de Jesucrist*» (Irlanda). És clar que els bisbes seran actors essencials en aquest canvi cap a un exercici renovat i sinodal de l'autoritat. «*Creiem en el valor del ministeri episcopal*» (Itàlia).

84. L'autoritat s'ha de desplegar en un govern més fratern i participatiu: «*Per a viure un govern millor en l'Església, molts demanen que es repensi una gestió més participativa, que deixi espai a l'escolta i al discerniment, concebent l'autoritat com un acte d'amor i de servei*» (França), però també s'assenyala «*una tensió entre autoritat i ministeri*» (Grup de treball multilingüe). Hi ha també algunes exigències específiques de les societats europees: «*Per a ser un soci fiable i creïble en l'àmbit públic i amb la gent, l'Església europea ha de complir els estàndards de funcionament i de govern adquirits a la societat (DEC 62). D'aquí la necessitat de transparència, responsabilitat i lideratge participatiu (DEC 79)*» (Bèlgica). Per a això, «*s'han d'establir o renovar mecanismes de*

consulta periòdica entre clergat, laics i religiosos, garantint transparència, millor comunicació i corresponsabilitat» (Escòcia).

85. La característica més essencial assenyalada per moltes contribucions és el vincle entre autoritat i escolta, al que la tradició teològica s'hi refereix amb la noció de *sensus fidei fidelium* (el sentit de la fe dels fidels). El Sínode 2021-2024 hi posa un èmfasi renovat i això és *«un motiu de gran alegria, encoratjament i esperança per a tots els qui estimen l'Església com a Poble de Déu»* (Irlanda).

3.7 Unitat en la diversitat: entre local i universal

86. L'Assemblea continental europea de Praga ha estat l'oportunitat per experimentar la unitat en la diversitat. *«La diversitat en l'Església catòlica és una riquesa. Com ja sabem hi ha dos pulmons, el pulmó catòlic oriental i el pulmó catòlic occidental. Cadascun té la seva manera de pensar, la seva manera de parlar, fins i tot de governar»* (Xipre). El camí sinodal ha estat una oportunitat per a adonar-se i apreciar aquesta diversitat: *«Tot i que reunir-se i posar-se a dialogar no sempre ha estat fàcil, molts catòlics russos han copsat el procés sinodal com a enriquidor i útil. Els ha permès descobrir que l'Església, en Crist, és una sola família i que ser multiètnics, multiculturals i multiinstitucionals és una riquesa»* (Rússia). Se'n deriva una invitació a *«tenir més en compte la diversitat de maneres de viure la fe que, al nostre parer, s'expressa bé en la valoració de les tradicions, tant rituals com teològiques, que al mateix temps estan unides sobre el fonament de l'única fe de l'Església universal»* (Mukàtxevo). Les Esglésies orientals han conservat institucions que donen expressió a la sinodalitat: aquestes *«poden aportar molts elements positius per a la comprensió i el desenvolupament del camí sinodal de l'Església, especialment a través de l'adaptació dels mecanismes que ja existeixen per al govern de l'Església sui iuris»* (Ucraïna, Església greco-catòlica). Tanmateix, també les Esglésies orientals estan convidades a renovar les institucions que ja existeixen i a recuperar les institucions que han desaparegut o han caigut en desús: es demana *«no només la desitjada conversió sinodal en la comunió de l'Església, sinó també la possible revisió d'algunes normes canòniques per tal que reflecteixin millor la identitat d'aquesta Església i facilitar i sostenir la seva missió tant en els seus territoris canònics com en la diàspora»* (Romania).

87. La crida a viure la unitat en la diversitat ressona també quan les Esglésies han d'afrontar temes que afecten un context determinat, en un moment determinat i que, per tant, poden exigir una resposta contextual: és la qüestió de la descentralització en una Església que és al mateix temps local i universal. Es necessita claredat i transparència sobre qui pot decidir quin tema s'ha de tractar a nivell local, regional o universal. Moltes contribucions demanen institucions i estructures canòniques adequades que ajudin a posar en pràctica la sinodalitat, de tal manera que a cada nivell els processos de discerniment es desenvolupin de manera autènticament sinodal.

88. A la llum també de l'experiència positiva de l'Assemblea de Praga, es va fer una proposta concreta d'establir una Assemblea eclesial per a Europa: *«Podria fer-se l'any 2025. Seixanta anys després que el Concili Ecumènic promulgés la Constitució*

pastoral Gaudium et spes, aquesta Assemblea eclesial podria reunir-se per a compartir “les alegries i les esperances, les tristeses i les angoixes dels homes del nostre temps”. Podríem escoltar el crit dels pobres i de la terra a Europa i en el món, podríem pregar i treballar junts per la justícia i la pau» (Intervenció lliure d’un convidat).

4. Perspectives i prioritats

89. Al llarg dels dies del desenvolupament de l’Assemblea hem viscut una experiència espiritual que ens ha portat a experimentar, per primera vegada en la nostra Església a Europa, que és possible trobar-nos, escoltar-nos i dialogar a partir de les nostres diferències i superant els múltiples obstacles, murs i barreres que la història ha posat en el nostre camí. Hem d’estimar la diversitat que hi ha a l’interior de la nostra Església i recolzar-nos en l’estima mútua, reforçats per la nostra fe en el Senyor i el poder del seu Esperit.

90. Per això volem continuar caminant en un estil sinodal: més que una metodologia, el considerem un estil de vida de la nostra Església, de discerniment comunitari i de discerniment dels signes dels temps. Concretament, desitgem que aquesta Assemblea continental europea no sigui una experiència aïllada, sinó que esdevingui una cita periòdica, basada en l’adopció general del mètode sinodal que impregni les nostres estructures i els procediments a tots els nivells. Aquest estil ens permetrà afrontar els temes sobre els quals cal madurar i intensificar els nostres esforços: l’acompanyament de les persones ferides, el protagonisme dels joves i de les dones, l’obertura a aprendre de les persones marginades...

91. L’estil sinodal també permet afrontar les tensions en una perspectiva missionera, sense romandre paralyzats per la por, sinó traient-ne l’energia per a continuar el camí. En els nostres treballs en van sorgir dues en particular. La primera empeny a fer unitat en la diversitat, fugint de la temptació de la uniformitat. La segona vincula la disposició a l’acollida dels altres com a testimoni de l’amor incondicionat del Pare pels seus fills amb el coratge d’anunciar la veritat de l’Evangeli en la seva integritat: és Déu qui promet que “La veritat i l’amor es trobaran” (Sl 85,11).

92. Sabem que tot això és possible perquè ho hem experimentat durant aquesta Assemblea, però més encara perquè ho testimonia la vida de les Esglésies de les quals venim. Aquí pensem, especialment, en el diàleg ecumènic i interreligiós, l’eco del qual ha ressonat amb força en els nostres treballs. Però, sobretot, creiem que és possible perquè la gràcia hi està implicada: en efecte, construir una Església cada vegada més sinodal és una manera de donar expressió concreta a la igualtat en dignitat de tots els membres de l’Església, fundada en el baptisme, que ens configura com a fills de Déu i membres del cos de Crist, corresponsables de l’única missió d’evangelització confiada pel Senyor a la seva Església.

93. Estem segurs que la continuació del Sínode 2021-2024 ens pot donar suport i acompanyar, en particular afrontant algunes prioritats específiques durant l’Assemblea Sinodal d’octubre de 2023:

- aprofundir en la pràctica, la teologia i l'hermenèutica de la sinodalitat. Hem de redescobrir quelcom que és antic, que pertany a la naturalesa de l'Església i que és sempre nou. Aquesta és una tasca per a nosaltres. Estem fent els primers passos d'un camí que s'obre a mesura que el recorrem;
- afrontar el significat d'una Església tota ella ministerial, com a horitzó on inserir la reflexió sobre els carismes i els ministeris (ordenats i no ordenats) i sobre les relacions entre ells;
- explorar les formes per a un exercici sinodal de l'autoritat, és a dir, del servei d'acompanyament de la comunitat i de la salvaguarda de la unitat;
- aclarir els criteris de discerniment per al procés sinodal i a quin nivell, del local a l'universal, s'han de prendre les decisions;
- prendre decisions concretes i valentes sobre el paper de la dona en l'Església i sobre la seva major implicació a tots els nivells, també en els processos de presa de decisions (*decision making and taking*);
- considerar les tensions al voltant de la litúrgia, per a comprendre, des d'una perspectiva sinodal, l'Eucaristia com a font de la comunió;
- vetllar per la formació a la sinodalitat de tot el Poble de Déu, amb especial atenció al discerniment dels signes dels temps amb vista a la realització de la missió comuna;
- renovar un sentit viu de la missió, superant la fractura entre fe i cultura per a tornar a portar l'Evangelí al cor de les persones, trobant un llenguatge capaç d'articular tradició i actualització, però sobretot, caminant juntament amb les persones més que parlar d'elles o a elles. L'Esperit ens demana escoltar el crit dels pobres i de la terra en la nostra Europa, i en particular el crit desesperat de les víctimes de la guerra que demanen una pau justa.

94. Estimar l'Església, la riquesa de la seva diversitat, no és una forma de sentimentalisme pel seu compte. L'Església és bella perquè el Senyor vol que ho sigui en vista a la tasca que li ha confiat: anunciar l'Evangelí i convidar totes les dones i tots els homes a entrar en la dinàmica de comunió, participació i missió que constitueix la seva raó de ser, animada per la vitalitat perenne de l'Esperit. Estimar la nostra Església europea significa, al mateix temps, renovar el nostre compromís de dur a terme aquesta missió, fins i tot en el nostre continent, en una cultura marcada per tantes diferències que coneixem.

95. Confiam la continuació del nostre camí sinodal als Sants Patrons i Màrtirs d'Europa!

Adsumus Sancte Spiritus!

NOTA FINAL DELS BISBES

Donem gràcies al Senyor per l'experiència de sinodalitat que, per primera vegada a nivell continental, ens ha vist a tots –bisbes, sacerdots, persones consagrades, laics i laiques–, uns al costat dels altres. Ens alegrem perquè, durant aquests dies a Praga, hem constatat que els moments de pregària viscuts junts i, encara més, els treballs de l'Assemblea, han estat una experiència profundament espiritual i realment sinodal. L'escolta mútua, el diàleg fecund, l'exposició de com les nostres comunitats eclesials han viscut la primera fase del procés sinodal i s'han preparat per a aquesta trobada continental, són el signe evident de l'única pertinença a Crist.

Els informes nacionals, els treballs de grup i tantes intervencions que hem escoltat han confluït en el document final presentat a l'Assemblea i que serà la contribució de les Esglésies que són a Europa per a la redacció de l'*Instrumentum laboris* del Sínode. Donem les gràcies a tots els que han compartit les seves experiències amb franquesa i en el respecte a les diferents sensibilitats; també agraïm al Comitè de redacció pel gran treball fet en la redacció del document.

Com a fruit d'aquesta experiència sinodal, nosaltres bisbes estem compromesos en continuar vivint i impulsant el procés sinodal en les estructures i en la vida de les nostres diòcesis. Aquesta experiència de la sol·licitud per tota l'Església a Europa ens ha animar en el nostre compromís de viure amb fidelitat la nostra missió universal. Estem compromesos a donar suport a les indicacions del Sant Pare, successor de Pere, per a esdevenir una Església sinodal nodrida per l'experiència de la comunió, de la participació i de la missió en Crist.

Volem caminar junts, com a poble sant de Déu, laics i pastors, pelegrins pels camins d'Europa per a anunciar l'alegria de l'Evangeli que neix de l'encontre amb Crist i volem fer-ho juntament amb tants germans i germanes de les altres confessions cristianes.

Volem comprometre'ns per a eixamplar l'espai de les nostres tendes, perquè les nostres comunitats eclesials siguin, encara més, llocs on tothom se senti acollit.

Praga, 11 de febrer de 2023

Memòria de la Mare de Déu de Lourdes

